

UNDERHÅLLS- OCH ÅTGÄRDSPROGRAM

STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM 2012 – DNR 2012:031

Färingsö hembygdsförening

Färingsö hembygdsförening
Färentuna socken
Ekerö kommun
Uppland
2012

Hedvig Bellberg

SAMMANFATTNING

Hembygdsgårdarna är betydelsefulla förmedlare av lokala byggnadstraditioner. Oavsett ålder, om gårdarna utgörs av en samling byggnader från socknens alla hörn eller står på ursprunglig plats, har de i många fall behållit en ålderdomlig och ursprunglig prägel. I egenskap av tillgänglig plats för allmänheten utgör dessutom hembygdsgårdarna för många en viktig mötesplats och inspirationskälla med tydlig närvaro av historien.

Detta underhålls- och åtgärdsprogram är en ambition att bidra till skapandet av en varaktig grund för Stockholms läns hembygdsgårdars bevarande och fortlevnad. Genom att producera ett effektivt verktyg för underhållet av landskapets hembygdsgårdar, är avsikten att underlätta för framtida insatser och samarbeten. Förhoppningen är också att ökad uppmärksamhet skall leda till ett ökat intresse bland såväl allmänheten som berörda organisationer och myndigheter.

Föreliggande underhålls- och åtgärdsprogram har tagits fram i samarbete mellan Länsmuseet Gävleborg och Gästrike-Hälsinge hembygdsförbund genom finansiering av Landstingets TRU-nämnd (Tillväxt och regional Utveckling). Projektledare inom Stockholms län är Stockholms läns museum och samarbetspartners är Stockholms läns hembygdsförbund och Stockholms läns hembygdsföreningar. Projektet drivs genom finansiering av kulturmiljövårdsbidrag förmedlat av Länsstyrelsen i Stockholms län.

Ansvarig för utformningen av underhålls- och åtgärdsprogrammet är Ulrika Olsson, antikvarie och projektledare vid Länsmuseet Gävleborg. Modifieringar för anpassning till Stockholms län har utförts av Hedvig Bellberg, bebyggelseantikvarie och projektledare vid Stockholms läns museum.

Fältarbetet och slutförandet av programmet samt fotografering har utförts av Hedvig Bellberg. Projektet påbörjades under 2011 då 10 av Stockholms läns hembygdsgårdar utrustades med var sitt program. Projektet fortsatte under 2012 då program upprättades för ytterligare 20 av Stockholms läns hembygdsgårdar.

Med förhoppningen att byggnaderna får fortsätta att inspirera och berätta sin historia under en lång tid framöver önskas ni lycka till med det fortsatta arbetet med ert underhålls- och åtgärdsprogram.

Hedvig Bellberg

Stockholm 2012-11-30

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING

Del 1

1.1 INLEDNING.....	3
1.1.1 Syfte.....	3
1.1.2 Omfattning och avgränsningar	3
1.1.3 Revidering och utökning	4
1.1.4 Gällande lagstiftning.....	5
1.1.5 Fastighetsuppgifter och försäkringar	6
1.1.6 Hembygdsföreningens målsättning och hembygdsgårdens användning.....	7
1.2 KÄLLOR	7
1.3 HEMBYGDSFÖRENINGENS HISTORIK.....	7
1.4 KULTURHISTORISK BETYDELSE.....	7

Del 2

2.1 BYGGNADSINVENTERING	8
2.1.1 Begrepp och definitioner	8
2.1.2 Situationsplan	8
2.2 BYGGNADSBEKRIVNING	14
2.2.1 Begrepp och definitioner	14
2.2.2 Byggnad 1 Manbyggnaden	14
2.2.3 Byggnad 2 Smedjan.....	15
2.2.4 Byggnad 3 Sexkanten	15
2.2.5 Byggnad 4 Stallet.....	15
2.2.6 Byggnad 5 Logen.....	16
2.2.7 Byggnad 6 Oxvandringen	16
2.2.8 Byggnad 7 Stugan.....	16
2.2.9 Byggnad 8 Magasinet	17
2.2.10 Byggnad 9 Vagnslidret	17
2.2.11 Byggnad 10 Fiskarboden	17
2.2.12 Byggnad 11 Mangelboden.....	18
2.2.13 Byggnad 12 Loftboden	18
2.2.14 Byggnad 15 Dansbanan	18
2.2.15 Byggnad 16 Lotteribodar a, b	19
2.2.16 Byggnad 17 Glassbodar a, b	19
2.2.27 Byggnad 19 Busskur.....	19

Del 3

3.1 SKADEINVENTERING OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG	20
3.1.1 Begrepp och definitioner	20
3.1.2 Byggnad 1 Manbyggnaden	21
3.1.3 Byggnad 2 Smedjan.....	22
3.1.4 Byggnad 3 Sexkanten	23
3.1.5 Byggnad 4 Stallet.....	24
3.1.6 Byggnad 5 Logen.....	25
3.1.7 Byggnad 6 Oxvandringen	26
3.1.8 Byggnad 7 Stugan.....	27
3.1.9 Byggnad 8 Magasinet	28
3.1.10 Byggnad 9 Vagnslidret	29
3.1.11 Byggnad 10 Fiskarboden	30
3.1.12 Byggnad 11 Mangelboden.....	31
3.1.13 Byggnad 12 Loftboden	32
3.1.14 Byggnad 15 Dansbanan	33
3.1.15 Byggnad 16 Lotteribodar a, b	34
3.1.16 Byggnad 17 Glassbodar a, b	35
3.1.17 Byggnad 19 Busskur.....	36

3.2	 GENOMFÖRANDE	37
3.2.1	 Checklista	37
3.2.2	 Åtgärdslista.....	37
3.2.3	 Check- och åtgärdslistornas tillämpning.....	38
3.3	 UTFÖRANDE AV ÅTGÄRD.....	39
3.3.1	 Rådgivning	39
3.3.2	 Projektering	39
3.3.3	 Finansiering	39

1.1 INLEDNING

1.1.1 Syfte

Huvudsyftet med detta underhålls- och åtgärdsprogram är att hembygdsföreningen skall få ett användbart och effektivt verktyg för bevarandet av sina byggnader. Med programmet blir det lätt att överblicka, planera och kostnadsberäkna kommande vård och underhåll och genom dokumentationen av utförda arbeten skapas ett värdefullt referensmaterial för framtiden.

Underhålls- och åtgärdsprogrammet skall användas för årlig kontroll enligt medföljande checklista för att kartlägga eventuella skador och underhållsbehov. När åtgärd av en skada eller normalt underhåll bedömts krävas noteras detta i programmets åtgärdslista. På detta sätt sammanställs byggnadernas behov lättöverskådligt och planeringen av arbetet kan göras. Syftet med programmet är således också att skapa utrymme för genomtänkta åtgärder med lämpliga material och metoder, i samarbete med kunniga hantverkare och antikvariska myndigheter.

Ett tredje syfte är att uppmärksamma hembygdsgårdarna och bidra till att skapa en varaktig grund för deras fortlevnad.

Tillämpningen av underhålls- och åtgärdsprogrammet kan bildligt talat jämföras med en trestegsraket. I ett första steg framställs ett program för den specifika hembygdsgården av Stockholms läns museum. I detta ingår en skadeinventering med tillhörande åtgärdsförslag. I nästa steg används programmet för kontinuerliga kontroller av hembygdsgårdens byggnader, vilka ligger till grund för planeringen av framtida åtgärder. Detta arbete utförs av hembygdsföreningen. Det tredje och sista steget är utförandet av åtgärderna. Detta görs av anlitade hantverkare eller av hembygdsföreningen själv.

Skadeinventeringen som utförs av läns museet, är en engångsinsats med avsikt att fungera som utgångspunkt för föreningens fortsatta arbete på egen hand. Programmet skall även fungera som referensmaterial vid myndighetskontakter samt upplysa om gällande lagstiftning med mera. Det är väsentligt att programmet behåller sin ursprungliga struktur för att förbli begränsat och lättanvänt. Av den anledningen skall inte dokument infogas som inte är av betydelse för programmet.

Ett exemplar av underhålls- och åtgärdsprogrammet skall finnas hos Stockholms läns museum, Stockholms läns hembygdsförbund, aktuell kommun samt Länsstyrelsen i Stockholms län. Detta för att öka medvetenheten om hembygdsgårdarnas behov samt underlätta kommunikationen och tillhandahålla ett väl genomarbetat underlag för beslut.

1.1.2 Omfattning och avgränsningar

Underhålls- och åtgärdsprogrammet är avsett att tillämpas på hembygdsgårdens byggnader och deras fasta inredning. Lösa inventarier och tillhörande mark berörs därför inte av programmet. Samtliga byggnader som tillhör hembygdsföreningen vid besiktningstillfället ingår liksom tillkomna byggnader vid framtida revideringar.

Programmet inriktar sig på skador och behov av teknisk art och utelämnar därför närmare studier av kultur- och stilhistorik. Programmet är också direkt kopplat till en specifik

hembygdsgård och ställs inte i relation till andra hembygdsgårdar. Närmare analyser av byggnadernas ålder, historia och tidigare utseende utelämnas likaså.

Besiktningen av byggnaderna görs okulärt, vilket gör att dolda konstruktioner såsom panelklätt timmer, inbyggda takkonstruktioner och dolda installationer inte redovisas. Detta kräver omfattande undersökningar och görs i samband med eventuella åtgärder. Reservation för framtida skador måste således lämnas, liksom framtida naturligt slitage som inte redovisas. Med hjälp av *Checklistan* skall dock föreningen själv kunna upptäcka skador och behov innan akuta åtgärder blir nödvändiga. Återkommande revideringar av programmet krävs likaså för att programmet skall förbli aktuellt. Plan för revidering presenteras under kapitel 1.1.3.

Underhålls- och åtgärdsprogrammet skall inte fungera som underlag för projektering av planerade arbeten. Avsikten är att programmet skall användas för att upptäcka skador och behov vilka därefter projekteras och åtgärdas. Åtgärdsförslagen i skadeinventeringen skall tolkas som direktiv vilka kräver ytterligare undersökningar när arbetet väl skall utföras. Dessa avgränsningar måste finnas då programmet skall förbli aktuellt över en längre tid. Skador och behov förändras med tiden och kan därför kräva olika åtgärder beroende på när arbetet utförs. Av den anledningen måste alla arbeten föregås av en projektering med en undersökning av den aktuella skadan och förslag på vidare åtgärder.

1.1.3 Revidering och utökning

För att hålla underhålls- och åtgärdsprogrammet aktuellt under lång tid måste återkommande revideringar göras. Revidering av enskilda delar av programmet skall göras då betydande förändringar skett. Exempel på sådana förändringar kan vara tillkomsten av ytterligare en byggnad, avförandet av en befintlig byggnad genom brand eller försäljning, ombyggnad, nya funktioner i byggnaderna, förändringar i gällande lagtexter, förändringar i hembygdsföreningens användning och målsättning med mera.

Om inga betydande förändringar sker skall underhålls- och åtgärdsprogrammet revideras av en antikvarie eller någon med antikvarisk kompetens vart 10:e år. Revideringen omfattar då i huvudsak programmets del 3 med dess skadeinventering och tillhörande åtgärdsförslag. Övriga delar av programmet skall studeras och uppdateras i de avseenden som kräver det. Avsikten är dock inte att programmet skall arbetas om, utan fortsätta att fungera i sin grundutformning med nödvändiga förändringar. Ifyllda check- och åtgärdslistor skall behållas som referensmaterial vid framtida arbetsinsatser.

Om en utökning av programmet blir aktuell skall de nytillkomna delarna följa programmets grundstruktur. I samband med detta bör Stockholms läns museum eller annan antikvarisk expertis kontaktas för att hjälpa till med byggnadsinventeringen och byggnadsbeskrivningen, samt eventuell skadeinventering med tillhörande åtgärdsförslag.

När en revidering är genomförd skall följande tabell fyllas i med *Datum*, *Revideringen eller utökningens omfattning* samt signeras av *Ansvarig*. Kopior av de sidor revideringen omfattar skall sedan skickas till Stockholms läns museum, Stockholms läns hembygdsförbund, aktuell kommun samt Länsstyrelsen i Stockholms län.

Datum	Revidering eller utökning omfattar	Ansvarig

1.1.4 Gällande lagstiftning

En mängd lagar och förordningar reglerar Sveriges bebyggelse och dess omkringliggande marker. I lagarna ryms även bestämmelser för kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsemiljöer eller områden. Lagar och förordningar som är av vikt att känna till för hembygdsföreningarnas verksamhet följer nedan.

Plan- och bygglagen

All befintlig bebyggelse i Sverige berörs av *Plan- och bygglagen*, PBL, som regleras av kommunernas byggnadsnämnder. För en rad byggåtgärder krävs särskilt tillstånd, bygglov, som omfattar lokalisering, yttre utformning och användning. Tekniska egenskaper som inte kräver bygglov behandlas i samband med en bygganmälan. Det är viktigt att undersöka om bygglov eller bygganmälan behöver göras, varför kommunen bör kontaktas vid åtgärder på eller förändringar av en byggnad.

I PBL:s 8 kap. *Krav på byggnader m.m.* finns flera paragrafer som bland annat behandlar äldre kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Normalt berörs hembygdsgårdarna alltid av 13§ såsom kulturhistoriskt särskilt värdefulla, men givetvis även av de övriga.

13§ En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

14§ Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4§ i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

17§ Ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att hänsyn tas till byggnadens karaktärsdrag och tar tillvara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Lag om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk m.m.

I andra kapitlet i *Lagen om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk m.m.*, BVL, behandlas nio tekniska egenskapskrav. Dessa gäller byggnader som ska uppföras eller befintlig bebyggelse som ska ändras. Bland kraven ryms bl.a. *bärförmåga, stadga och beständighet och lämplighet för avsett ändamål*. Som andra punkt finns *säkerhet i händelse av brand*. Punkten rymmer allt från utrymningssäkerhet och skydd mot brands uppkomst till skydd mot brandspridning mellan byggnader och räddningspersonalens säkerhet. De tekniska

egenskapskraven skall iakttas med beaktande av de varsamhetskrav som finns i 8 kap. PBL. Detta innebär att för äldre kulturhistorisk värdefull bebyggelse ska kraven uppfyllas men det kan ske med hänsyn till kraven på varsamhet.

Kulturminneslagen

I *Kulturminneslagen*, KML, finns bestämmelser om ortnamn, fornminnen, byggnadsminnen, kyrkor samt om utförsel och återlämnandet av kulturföremål. Det är länsstyrelsen som har tillsyn över kulturminnesvården i länet medan Riksantikvarieämbetet har överinseende över kulturminnesvården i landet.

I 3 kap. behandlas byggnadsminnen:

1§ En byggnad som är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde eller som ingår i ett kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde får förklaras som byggnadsminne av länsstyrelsen. Bestämmelserna om byggnadsminnen enligt detta kapitel får också tillämpas på park, trädgård eller annan anläggning av kulturhistoriskt värde.

I samband med byggnadsminnesförklaringen upprättar länsstyrelsen skyddsbestämmelser för att ange på vilket sätt byggnaden ska vårdas och underhållas samt i vilka avseenden den inte får ändras.

1.1.5 Fastighetsuppgifter och försäkringar

Fastigheten heter Högby 4:4, Färentuna socken, Ekerö kommun.

Gården ägs av Färingsö hembygdsförening.

Mangårdsbyggnaden, Stallet och Logen är försäkrade i hembygdsförsäkringens kategori 1 och övriga byggnader i kategori 2. Magasinet är förstariskförsäkrat.

1.1.6 Hembygdsföreningens målsättning och hembygdsgårdens användning

De traditionella årsfestligheterna hålls vid liv med våreld, tal och sånger i Valborgsmässotid, med dans och lekar till midsommar och med en sedan 1984 årligen återkommande höstmarknad med lokalt framställda produkter, med ljusstöpningsdagar inför julhelgen och därutöver sommarservering på hembygdsgården, byavandringar och berättarkvällar samt vid tillfällen dans- och musikkvällar för att samla bygdens kulturliv.

1.2 KÄLLOR

- Allmänna uppgifter om hembygdsföreningen har sammanställts av Hedvig Bellberg, med stöd av hembygdsföreningens uppgifter och situationsplan har lånats från hembygdsföreningen (kapitel 2.1.2).
- Uppgifter om hembygdsföreningens fastigheter, försäkringar samt föreningens användning av och målsättning med hembygdsgården är sammanställda av hembygdsföreningen och förmedlade av Leif Fredriksson för hembygdsföreningen (kapitel 1.1.5, 1.1.6, 1.3).
- Samtliga bilder är tagna av Hedvig Bellberg, Stockholms läns museum under 2012 och finns registrerade i museets arkiv (kapitel 2.1.2 samt försättsblad).

1.3 HEMBYGDSFÖRENINGENS HISTORIK

Den 17 april 1946 bildades Färentuna-Hilleshög hembygdsförening, då Thyra Wulf sammankallade arton medlemmar. 1972 utvidgades den ursprungliga föreningen att omfatta Skå och Sånga. Det nya namnet blev Färingsö hembygdsförening och omfattar hela Svartsjölandet.

I april månad 1948 skedde marköverlåtelsen till föreningen och de mottog loftboden och två forntida malstenar från Kungsberga. 1949 fick föreningen möjlighet att förvärva en mangårdsbyggnad från Enby i Färentuna. Den flyttades till Röbacka.

1.4 KULTURHISTORISK BETYDELSE

Hembygdsrörelsen har en viktig historia i det moderna svenska samhället. Som en motvikt till det växande industrisamhället började intresset för den traditionella allmogekulturen att växa sig stark under slutet av 1800-talet. Friluftsmuseer skapades med Skansen i spetsen och på landsbygden startades de hembygdsföreningar som i förlängningen skulle bilda Samfundet för hembygdsvård 1916. Den stora uppgiften då var att rädda allmogens byggnader och föremål vilket resulterat i stora samlingar med omfattande kulturvärden runt om i landet. Det medvetna insamlandet från hemsocknen har medfört att det idag finns byggnader, föremål och arkiv hos hembygdsföreningarna med mycket stora värden för den lokala historien. I ett nationellt perspektiv utgör de också en viktig grund för jämförelser, kartläggning och forskning. Med sin goda tillgänglighet utgör de populära platser för midsommarfirande, skolbesök, marknader och andra arrangemang, och som förmedlare av lokala byggnadstraditioner en kunskaps- och inspirationskälla för allmänheten.

Färingsö hembygdsförening har ett stort antal äldre byggnader samlade på ett ganska stort tallbacksområde med en praktfull karaktär. Flera av byggnaderna är särpräglade och ovanliga, till utseendet däribland det högresta magasinet.

2.1 BYGGNADSINVENTERING

2.1.1 Begrepp och definitioner

Byggnadsinventeringen redovisar översiktligt vilka byggnader som finns inom hembygdsgården. Situationsplanen visar byggnadernas placering och orientering enligt väderstrecken med norr uppåt i bild. Benämningen av byggnaderna är desamma som allmänt brukas inom hembygdsföreningen. Byggnader ägda av föreningen men placerade utanför hembygdsgården redovisas i text och bild och om möjligt även i situationsplanen.

2.1.2 Situationsplan

Nr	Byggnad - funktion förr och nu	Foto
1	MANBYGGNADEN Byggnaden är från 1780 och kommer från Enby gård. Den kom till gården på sent 1940-tal och invigdes på tidigt 1950-tal.	

2	SMEDJAN Smedjan är från Ventholmens gård och härstammar från 1710. Den flyttades till hembygdsgården 1963 och återinvigdes 1967.	
3	SEKKANTEN Väntkuren kommer från Alby gård, Sånga.	
4	STALLET Kyrkstallet kommer från Färentuna kyrka och återuppbyggdes på platsen 1975. I byggnaden finns toaletter som tillkom på 1980-talet.	

5	LOGEN Logen kommer från Bredlöt och är från 1820-talet. Den förvärvades 1957.	
6	OXVANDRINGEN Oxvandringen kommer från Stora Prästviken på Lovö och återuppbyggdes på platsen 1972-73.	
7	STUGAN Stugan är byggd omkring 1790 och ombyggd på 1850-talet. Den återuppbyggdes på platsen 1994-95.	

8	MAGASINET Magasinet kommer från Stavsborgs gård och är ursprungligen från 1791. Det återuppbyggdes på platsen 1981-85. Magasinet har fina märkningar i timmerstockarna invändigt i form av små skyltar med numrering.	 A two-story wooden building with a gabled roof and several small circular windows. The building is made of dark wood and has a rustic appearance. It is situated on a grassy area with trees in the background.
9	VAGNSLIDRET Vagnslidret byggdes 1989.	 A long, low wooden building with a gabled roof, likely a wagon shed. The building is made of dark wood and has a rustic appearance. It is situated on a grassy area with trees in the background.
10	FISKARBODEN Boden kommer från Högby och är från omkring 1790. Den återuppbyggdes på platsen 1953.	 A small wooden building with a gabled roof, likely a fish house. The building is made of dark wood and has a rustic appearance. It is situated on a grassy area with trees in the background.

11	MANGELBODEN Mangelboden kommer från Kungsberga 7. Den är byggd omkring 1780 och återuppbyggdes på platsen 1965.	
12	LOFTBODEN Loftboden kommer från Kungsberga 11. Den är ursprungligen från omkring 1780 och återuppbyggdes på platsen 1949.	
15	DANSBANAN Den åttakantliga dansbanan används vid diverse festligheter och har en liten scen.	

16	LOTTERIBODAR A, B Lotteribodarna används vid festligheter för försäljning av lotter, böcker och broschyrer m.m.	 A photograph showing two small, rectangular wooden sheds painted a deep red color. They are situated on a dirt path in a sun-dappled forest. The shed in the foreground is larger and has a dark, gabled roof. A smaller, similar shed is visible in the background to the right.
17	GLASSBODAR A, B Glassbodarna används vid festligheter för försäljning av glass, godis och korv m.m.	 A photograph of a red wooden shed with a steep, dark gabled roof. It has a small wooden platform or steps leading to its entrance. The shed is located in a grassy area with trees in the background. The lighting suggests it's daytime with shadows cast on the ground.
19	BUSSKUR Liten blå busskur.	 A photograph of a small, light blue bus shelter. It has a simple, open-sided design with a flat roof supported by thin poles. The shelter is built on a wooden base and is surrounded by green grass and dense trees.

2.2 BYGGNADSBESKRIVNING

2.2.1 Begrepp och definitioner

Byggnadsbeskrivningen är uppdelad under sju rubriker med syfte att ge kunskap om byggnadens olika delar med avseende på material, uppbyggnad och funktion för den följande skadeinventeringen.

<i>Plan</i>	beskriver byggnadens planlösning.
<i>Konstruktion</i>	omfattar byggnadens bärande delar såsom grund, stomme, bjälklag, takkonstruktion och murstock.
<i>Exteriör</i>	omfattar byggnadens utvändiga delar såsom tak, vindskivor, panel, fönster, dörrar, förstukvist med mera.
<i>Interiör</i>	omfattar byggnadens fast inredda delar såsom golv, tak, lister, fönster, dörrar, trappor, eldstäder, tapeter, väggmåleri med mera.
<i>Installationer</i>	omfattar byggnadens fasta installationer såsom el, värme, vatten och avlopp men även säkerhetsinstallationer som brand- och inbrottsskydd.
<i>Klimat</i>	beskriver ventilationen i byggnaden samt dess eventuella klimatreglerande utrustning utöver värmesystemet.
<i>Tillgänglighet</i>	berättar om eventuella hinder för rörelsehindrade och synskadade att komma in i byggnaden.

2.2.2 Byggnad 1 Manbyggnaden

	Beskrivning
Plan	Manbyggnad i två våningar
Konstruktion	Källare under halva huset, ventilerad grund, gjuten grund mot söder samt vid källaren mot öster, delvis synlig sten i murad stengrund, två murstockar, timmerkonstruktion, valmat tak
Exteriör	Rödfärgad locklistpanel, röda knutlådor, plåthängrännor, ett stuprör mitt på sydsidan samt i hörnen mot norr, två tegelskortenspipor, taktäckning av enkupigt tegel, fönsteröppningar med två lufter med två rutor vardera, vita bågar, karmar och foder, fönsterrad om tre lufter i kupan, verandraavsnitt, öppen med pelare och tak med tegel
Interiör	Putsade väggar med stänkmåleri i köket resp. tapeter i rum samt kammare i nedervåningen, trälist avdelar rummen likt en bröstning under fönstren, brädgolv/skurgolv, trätak, i övervåningen innertak i trapphallen samt matta, delvis träpanel i tak, samt putsade/klädda väggar och takfall, brädliknande masonit i taket i rum mot öster, åsar, öppna spisar
Installationer	El, vatten, varmt och kallt, luftvärmepump placerad på sydfasaden
Klimat	Underhållsvärme
Tillgänglighet	Längsgående ramp samt verandatrappa utan ledstänger, till källaren sirligt järnräcke

2.2.3 Byggnad 2 Smedjan

	Beskrivning
Plan	Smedja med traditionell inredning
Konstruktion	Liggtimmerkonstruktion, sadeltak, murstock
Exteriör	Timmerväggar åt tre håll, norrväggen panelad med okantad brädfodring samt knutlådor, taktäckning av enkupigt tegel samt tegelskorstenspipa, trätaknock samt vattbrädor och vindskivor, svart port
Interiör	Timmerväggar, ryggås samt två sidoåsar i vardera takfallet, ässja/tegelugn, jordgolv
Installationer	El för belysning
Klimat	Ouppvärmt/självdreg
Tillgänglighet	Tröskel över syll

2.2.4 Byggnad 3 Sexkanten

	Beskrivning
Plan	Sexsidig öppen hytt
Konstruktion	Stenplattsättning, stående brädkonstruktion dels utan, dels med locklist, tält-/torntak med plåttäckning
Exteriör	Rödfärgade brädfasader, vita knutar
Interiör	Obehandlade brädväggar samt stenplattsättning som golv, sexsidigt tält-/torntak av brädkonstruktion
Installationer	Nej
Klimat	Utomhus
Tillgänglighet	Ok

2.2.5 Byggnad 4 Stallet

	Beskrivning
Plan	Ett plan med toalett- och duschutrymme mot öster, köksdel i mitten av huset samt förrådsdel mot väster
Konstruktion	Sockel dels av hörnsten, dels av lecablock, vid vvs-delen cementsockel utvändigt, liggtimmerkonstruktion, sadeltak
Exteriör	Rödfärgad brädfodring samt locklistpanel, synligt timmer i gavelröstena, plåthänggrännor samt stuprör, plåtskorstenspipa, trätaknock samt vattbrädor och vindskivor, taktäckning av enkupigt tegel, svarta dörrar, vita foder, fönsteröppningar med två lufter med två rutor vardera, vita bågar, karmar och foder
Interiör	Trägolv, delvis timmerväggar, mot kök/vvs-del skivklädda väggar och golv med linoleummatta, toalett- och duschutrymmen, takkonstruktion med ryggås och takstolar, papp- spån- och brädinnertak
Installationer	El, vatten
Klimat	Underhållsvärme
Tillgänglighet	Trallar med ett steg

2.2.6 Byggnad 5 Logen

	Beskrivning
Plan	Ett plan, rektangulär
Konstruktion	Hörnstenar, liggtimmerkonstruktion, sadeltak
Exteriör	Rödfärgade timmerväggar, delvis brädfordring på snickeriet, ”faltak” på lilla scenen mot öster gavel, taktäckning av enkupigt tegel på logen, plåttaknock samt vattbrädor, trävindskivor, svarta portar
Interiör	Bräddinnertak, timmerväggar, två mellanväggar, följare i gavlarna, brädgolv samt gamla tiljor, inbyggt snickeri i väster med betonggolv och klädda väggar, full takhöjd med takstolar och bräddinnertak i logen, loft uppe på det inbyggda snickeriets tak
Installationer	El
Klimat	Ouppvärmt/självdug
Tillgänglighet	Tröskel

2.2.7 Byggnad 6 Oxvandringen

	Beskrivning
Plan	Traditionell
Konstruktion	Trä
Exteriör	Traditionell, snurrande med kugghjul med träpluggar, strutformad, väggfästen
Interiör	Nej
Installationer	Nej
Klimat	Utomhus
Tillgänglighet	Ok

2.2.8 Byggnad 7 Stugan

	Beskrivning
Plan	Kök, kammare och farstu med trappa till vind
Konstruktion	Sockel av cementputsade lecablock med näver mellan syll och sockel, liggtimmerkonstruktion, murstock
Exteriör	Rödfärgade lindrevade liggtimmerfasader, följare mot öster, utskjutande knutskallar, taktäckning av enkupigt tegel, plasttäckning under teglet, plåttaknock, trävindskivor och vattbrädor, tegelskostenspipa, blå dörr, vita foder samt fönsterfoder, fönsteröppningar med två lufte med två rutor vardera, i gaveln en luft, vita bågar och karmar
Interiör	Brädgolv, timmerväggar, ljusa trätak med synliga bjälkar, köksspis samt spis i kammaren, heminredning, takkonstruktion med bräddinnertak på åsar
Installationer	Nej
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Hög tröskel

2.2.9 Byggnad 8 Magasinet

	Beskrivning
Plan	Magasin i tre våningar
Konstruktion	Hörnstenar, murad stengrund samt cementputsad mur, näver och papp mellan syll och mur, liggtimmerkonstruktion, sadeltak
Exteriör	Rödfärgade liggtimmerfasader, en följare mot norr resp. söder, fyra följare samt mittknut mot öster resp. väster, utskjutande knutskallar, okantad brädpanel i gavelröstena, vita lunettfönster med svarta fallande luckor, taktäckning av enkupigt tegel, plåttacknock och vattbrädor, trävindskivor, svarta portar med vita foder
Interiör	Cementgolv i skomakeriet i norr, brädgolv i övriga magasinet, delvis nyare träbjälklag, timmerväggar, takstolar mot innertak med smala brädor, i röstena stående okantade brädor/resvirke
Installationer	El
Klimat	Ouppvärmt/självdreg
Tillgänglighet	Ok entréplan, lutande trallar

2.2.10 Byggnad 9 Vagnslidret

	Beskrivning
Plan	Mot norr en vedbod, i mitten ett brädförråd, mot söder lidret
Konstruktion	Hörnpelare/plintar av cement/betong, resvirke på regelverk, sadeltak
Exteriör	Rödfärgade fasader av plank, taktäckning av svart korrugerad plåt, plåthängrännor mot öster samt mot nordväst
Interiör	Förvaring, vedupplag m.m., brädgolv samt inget golv/jordgolv, plankväggar mot regler, halvt loft, takstolar
Installationer	Nej
Klimat	Ouppvärmt/självdreg
Tillgänglighet	Ok, låg trall

2.2.11 Byggnad 10 Fiskarboden

	Beskrivning
Plan	Kvadratisk/rektangulär
Konstruktion	Hörnstenar, liggtimmerkonstruktion, sadeltak
Exteriör	Rödfärgad liggtimmerfasad, utskjutande knutskallar, taktäckning av enkupigt tegel, plåttacknock och vindskivebeslag, trävindskivor
Interiör	Timmerväggar, brädgolv, ryggås, bräddinnertak
Installationer	Nej
Klimat	Ouppvärmt/självdreg
Tillgänglighet	Tröskel över fyllnadsstock/syll

2.2.12 Byggnad 11 Mangelboden

	Beskrivning
Plan	Kvadratisk/rektangulär
Konstruktion	Hörnstenar, liggtimmerkonstruktion, sadeltak
Exteriör	Rödfärgad liggtimmerfasad, utskjutande knutskallar, taktäckning av enkupigt tegel, tidigare vasstak vilket finns kvar under, plåtklädd taknock, plåtvindskivebeslag och trävindskivor
Interiör	Timmerväggar, synligt vasstak på rafter, plankgolv, mangel
Installationer	El för belysning
Klimat	Ouppvärmt/självdreg
Tillgänglighet	Tröskel över syll, kvarnsten som trall

2.2.13 Byggnad 12 Loftboden

	Beskrivning
Plan	Två bodar samt loft
Konstruktion	Hörnstenar, liggtimmerkonstruktion, litet svale, valmat tak
Exteriör	Rödfärgade fasader, brädfodring i gavlarna nedtill, taktäckning av enkupigt tegel, plåttaknock, trävindskivor samt vattbrädor, vällingklocka mot söder, svarta portar
Interiör	Åsar, gamla golvtilljor, halvklover mot söder i övre bjälklaget mellan vind och nedervåning, trappa längst i söder, bräddinnertak
Installationer	El
Klimat	Ouppvärmt/självdreg
Tillgänglighet	Hög tröskel in i bod från öster

2.2.14 Byggnad 15 Dansbanan

	Beskrivning
Plan	Dansbana, tiokantig
Konstruktion	Dansbana av trä, scen av träskivor, hörnpelare av cement/betong
Exteriör	Rödfärgade scenväggar utvändigt, litet måleri i tympanonfältet/frisen
Interiör	Träscen, rödfärgade väggar, träskivor ovan takbjälkar i innertaket
Installationer	Nej
Klimat	Utomhus
Tillgänglighet	Ramp, till scengolvet högt steg

2.2.15 Byggnad 16 Lotteribodar a, b

	Beskrivning
Plan	Rektangulär
Konstruktion	Lecablock, regelverk med träskivor, sadeltak
Exteriör	Rödfärgad utvändigt, taktäckning av mönsterpapp
Interiör	Enkel
Installationer	Nej
Klimat	Ouppvärmt/självdreg
Tillgänglighet	Ett steg

2.2.16 Byggnad 17 Glassbodar a, b

	Beskrivning
Plan	Rektangulär
Konstruktion	Regelverk med träskivor, sadeltak
Exteriör	Rödfärgad utvändigt, taktäckning av mönsterpapp
Interiör	Enkel
Installationer	El via kabel
Klimat	Ouppvärmt/självdreg
Tillgänglighet	Ett steg

2.2.27 Byggnad 19 Busskur

	Beskrivning
Plan	Hytt
Konstruktion	Hytt med bänk, hörnsten av plattsten, stående brädkonstruktion, pulpettak
Exteriör	Taktäckning av tjär-/asfalt-papp, blåmålad utvändigt
Interiör	Blåmålad invändigt, obehandlat brädgolv
Installationer	Nej
Klimat	Utomhus
Tillgänglighet	Ett steg

3.1 SKADEINVENTERING OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG

3.1.1 Begrepp och definitioner

Skadeinventeringen är utförd genom okulär besiktning av Stockholms läns museum med hjälp av *Checklistan*. Inventeringen är översiktlig och baseras på byggnadernas tillstånd vid besiktningstillfället. Avsikten är att skadeinventeringen skall ge en god överblick av byggnadernas tillstånd vid inventeringstillfället samt fungera som referensmaterial vid föreningens framtida kontroller. Skador till följd av naturligt slitage kommer att uppstå med tiden och kan av den anledningen inte redovisas i inventeringen. Avsikten är dock att dessa skall upptäckas i föreningens fortsatta användning av detta program.

Åtgärdsförslagen är kortfattade och skall främst ses som direktiv, inte som kompletta underlag för åtgärd. Varje åtgärd måste föregås av en ordentlig undersökning och åtgärdsbeskrivning, annars är risken att dolda skador inte uppmärksammas. I åtgärdsbeskrivningen ska även material och metoder framgå så att dessa blir de bäst lämpade för den aktuella byggnaden. En del åtgärder bör ske i samarbete med en antikvarie. Mindre skador såsom spruckna glasrutor, enstaka saknade panelbrädor, löst sittande trappsteg och liknande kan dock åtgärdas enligt åtgärdsförslaget. För byggnadsdelar som bedöms ha en mer omfattande skadebild än vad som är möjligt att iakttä okulärt kan också ytterligare undersökningar föreslås.

Till skillnad från byggnadsbeskrivningens uppdelning av byggnaden i sju rubriker under kapitel 2.2.1, utgår skadeinventeringen från endast fyra. Under rubriken *Övrigt* ingår här *Installationer*, *Klimat* och *Tillgänglighet*. Byggnadsbeskrivningens *Plan* utelämnas då detta är en beskrivning av byggnadens planlösning och inte en byggnadsdel. Rubrikerna *Konstruktion*, *Exteriör* och *Interiör* motsvarar rubrikerna i byggnadsbeskrivningen. Skadeinventeringens rubriker motsvarar i stort check- och åtgärdslistornas rubriker.

<i>Byggnadsdel</i>	berättar vilken del av byggnaden som avses under respektive rubrik. Motsvarande begrepp finns både i check- och åtgärdslistan.
<i>Kondition</i>	beskriver vilket skick aktuell byggnadsdel befinner sig i. Här redovisas såväl normalt slitage som direkta skador.
<i>Åtgärd</i>	berättar vilket ingrepp som är aktuellt för att åtgärda eventuell skada, alternativt normalt underhåll. Motsvarande begrepp finns både i check- och åtgärdslistan.
<i>Prioritet</i>	berättar hur angelägen åtgärden är. Motsvarande begrepp finns i åtgärdslistan.

Prioritet 1 avser akut åtgärd.

Prioritet 2 avser åtgärd inom 1-3 år.

Prioritet 3 avser åtgärd inom 3-5 år.

Prioritet Å avser återkommande årlig kontroll eller åtgärd.

3.1.2 Byggnad 1 Manbyggnaden

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Taktäckning, förstukvist, kupa samt tak	Barr, kvistar, löv och mossa	Rensas	Å
	Tegelpanna på det norra takfallet	Nedre valmningens översta varv 4e raden från öster	Trasig tegelpanna, ersätts med likvärdig	1
	Vindskivor	Naturligt slitage	Tjärstryks	3
	Vindskiva samt knutlåda nordväst	Hackspethål	Avgör om ni vill åtgärda hålligheterna	1-Å
	Verandans pelare	Naturligt färgslitage nedtill	Skrapas och bemålas med linoljefärg	1-2
Interiör		Ok		
Övrigt		-		

3.1.3 Byggnad 2 Smedjan

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Taknock och vattbrädor	Mossbeklädnad	Rensas från mossor och tjärstryks	1-2
	Taktäckningen	Barr, löv och mossor på tegelpannorna	Rensas	Å
	Sydöstra knuten	Hög marknivå	Rensa runt knut för att undvika rötskador i timmerstomme	1-Å
Interiör	Norrväggen ovan dörrliv	Möjligt ingrepp av envis trägnagare	Bekämpas bl.a. med upprepade strykningar av balsamterpentin	1-Å
Övrigt		-		

3.1.4 Byggnad 3 Sexkanten

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Resvirket	Gamla rötskador	Slammas med rödfärg	2
Interiör		Ok		
Övrigt		-		

3.1.5 Byggnad 4 Stallet

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Fönster	Naturligt slitage	Linoljemålas, ev. linoljekittas	3
	Taktäckningen	Barr, löv och mossor på tegelpannorna	Rensas	Å
	Taknock och vattbrädor	Mossbegräddnad	Rensas från mossor och tjärstryks ev.	1-2
Interiör		Ok		
Övrigt	Träd	Tall utanför entré	Beskär träd som har sitt grenverk över södra takfallet	Å

3.1.6 Byggnad 5 Logen

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Scentak öster	Mossbeklädnad	Rensas från mossor	Å
	Takfallen	Taket svankar på mitten på båda takfall, svårt att avgöra kondition pga bräddinnertaket	Se över läkten	1-2
	Taktäckningen	Barr. Löv och mossor på tegelpannorna	Rensas och borstas	Å
	Syllknutskallar sydväst och nordväst	Gamla rötskador	Slammas med rödfärg	2
	Hängränna mot norr	Håligheter i botten	Åtgärd efter behov, t.ex. genom nytillverkning eller med en tät bottentäckning	Å
	Syllstock och bål långt ner på mitten på norrfasaden	Mögelangrepp i timmer där berg går i dagen	Borsta och slamma stockarna med rödfärg	1-2
	Tegelpannor på det norra takfallet	Översta varvet 14e raden från öster	Läggs tillrätta	1
	Som ovan	Nedersta varvet 31 raden från öster	Som ovan	1
	Som ovan	6e varvet uppifrån 27 raden från väster	Hålighet i tegelpannan, ersätts med likvärdig	1
Interiör	Sydväggen mot öster	Möjligt angrepp av strimmig trägnagare mitt på väggen	Behandla som ovan	1
	Inventarier: stifttröskverk samt krokpinharv/slåt vält	Möjligt angrepp av strimmig trägnagare som gärna angriper lövträ	Kontrollera aktivitet genom att lägga ut papper där spår finns och se om nytt damm uppträder, behandla med balsamterpentin	1
Övrigt	Mark	Sly invid sydöstra knuten samt utefter norrsidan	Håll nere	Å

3.1.7 Byggnad 6 Oxvandringen

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Vandringens väggfästen	Mossbeklädnad	Rensas från mossa	1-Å
Exteriör		Ok		
Interiör		-		
Övrigt		-		

3.1.8 Byggnad 7 Stugan

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Lindrev	Fåglar har ryckt ut dreven	Dreva tillbaka linet	1-2
	Fönster	Naturligt slitage, dock hårdare på fönster mot söder och väster	Slipas och målas med linoljefärg och kittas ev. vid behov med linoljekitt	2-3
	Vattbrädor mot norr	Mossbeklädnad	Rensas	1-2
	Timmer norrfasaden	Något rötskadat timmer	Slammas med rödfärg i konserverande syfte	1-2
Interiör	Inventarier: trasmattor	Trasmattor på uppvärmda golv på torpargrund	Bör rullas undan vintertid för att motverka fuktverkan nedifrån	Å
	Sydväggen i köket	Knäppljud och vridljud uppträder från väggen vilket tyder på skadedjur, möjligt angrepp av strimmig trägnagare	Behandla upprepade gånger med balsamterpentin	1
Övrigt	Mark sydöstra knuten	Sly	Håll nere och borta växter från fasaden	Å

3.1.9 Byggnad 8 Magasinet

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Lunettfönstren	Naturligt slitage	Bågarna skrapas och målas med linoljefärg	2-3
	Nordöstra hörnet, öster högt upp	Hålighet i timret	Slammas, ev, ilusas	1-2
	Norrfasaden	Mögelsporer mitt på väggen	Rengörs	1
	Norrfasaden mot väster	Omkring 6 stocken nedifrån sämre huggning/lutning/hylla	Överväg en illusning för att undvika att regn förs in i fasaden	1-2
	Västfasaden mot norr	Håligheter i timret	Några stockar uppefter fasaden möjligen i behov av illusningar	1-2
	Västfasaden strax norr om mittknuten	3e stocken nedifrån naturligt slitage	Slammas med rödfärg	2
	Västfasaden och sydfasaden	Knäppljud och vridljud i fasaden vilket tyder på ett sannolikt skadedjursangrepp, kan vara ofarligt, i sydfasaden spår av envis trägnagare	Behandla rikligt med balsamterpentin i flyghålen	1
	Sydfasaden mot sydöst	5e stocken nedifrån hålighet i timret	Slammas och rödfärgas	1-2
	Östfasaden ovan dörrliv, norra dörren	Timmerlagning av sämre kvalitet	Slamma utbytt stock (isulad del) ovan dörr med rödfärg	1-2
Interiör	Skomakeriet i västväggen, något i norr- resp. östväggen i snickeriet	Synliga spår av envis trägnagare	Kontrollera aktivitet och behandla upprepade gånger med balsamterpentin	1
	Vid södra dörren på östsidan vid invändig följare	Spår av strimmig trägnagare invid golv	Som ovan	1
	2a våningen sydvästra hörnet, vid sten- och murutställningen	Knäpp- och vridljud i väggen, synliga spår av envis trägnagare	Som ovan	1
	3e våningen gavlarna	Större håligheter i väggar där fåglar lätt tar sig in	Avgör om detta är ett problem och sätt förslagsvis små gallernät vid utvalda håligheter. Självdraget är bra, så ingen tätning behövs	1-Å
Övrigt	Mark	Sly	Håll nere och borta växter från fasad mot väster	Å

3.1.10 Byggnad 9 Vagnslidret

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör		Ok		
Interiör		Ok		
Övrigt	Mark	Sly kring knutarna, trädsnitt på östsidan vid mitten av vägg nära fasadliv	Håll nere och borta höga växter från fasaderna	Å

3.1.11 Byggnad 10 Fiskarboden

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Taktäckningen	Barr, löv och mossor	Rensas	Å
	Fasader, särskilt mot väster	Naturligt slitage	Slammas med rödfärg	2-3
Interiör		Ok		
Övrigt		-		

3.1.12 Byggnad 11 Mangelboden

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Taktäckning	Barr, löv och mossor	Rensas	Å
	Stockvarv mitt på sydfasaden	Skada och hållighet	Lämpligt kan vara att göra en illusning (se östra fasaden av logen för goda exempel)	2
	Fyllnadsstock, syll och nedre bål västfasaden	Fyllnadsstocken har släppt och övriga varv har gamla rötskador	Slamma med rödfärg för en bättre konserverande effekt	1-2
Interiör		Ok		
Övrigt	Mark	Sly	Håll nere kring fasader	Å

3.1.13 Byggnad 12 Loftboden

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Taktäckningen	Barr, löv och mossor	Rensas	Å
	Tegelpannor på det västra takfallet	5e varvet nedifrån 18e raden från söder	Läggs tillrätta	1
Interiör		Ok		
Övrigt		-		

3.1.14 Byggnad 15 Dansbanan

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Taksprång väster, under	Mögelsporer	Rengörs och bemålas	2
Interiör		Ok		
Övrigt		-		

3.1.15 Byggnad 16 Lotteribodar a, b

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Taktäckning	Barr, löv och mossor	Rensas	Å
Interiör		Ok		
Övrigt		-		

3.1.16 Byggnad 17 Glassbodar a, b

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Taktäckning	Barr, löv och mossor	Rensas	Å
Interiör		Ok		
Övrigt	Mark	Sly invid sydöstra knuten	Håll nere	Å

3.1.17 Byggnad 19 Busskur

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Taket	Löv	Rensas säsongvis från björklöv	Å
Interiör		Ok		
Övrigt		-		

3.2 GENOMFÖRANDE

3.2.1 Checklista

Checklistan skall användas för att få en god överblick över respektive byggnads skick och behov av åtgärder. Kontrollen bör genomföras en gång per år.

Checklistan är uppdelad i ett antal rubriker. Varje byggnad redovisas separat, och på samma sätt som i skadeinventeringen kontrolleras byggnadens delar utifrån *Konstruktion*, *Exteriör*, *Interiör* och *Övrigt*. *Byggnadsdel* berättar vilken del av byggnaden som skall kontrolleras. *Åtgärd* beskriver vilken typ av kontroll som skall göras. När kontrollen är utförd noteras detta med datum och signatur under *Kontroll utförd* och *Ansvarig kontrollant*.

Användningen av checklistan sker enklast genom att hela underhålls- och åtgärdsprogrammet tas med vid kontrollen. Efter att respektive byggnad kontrollerats noteras detta i checklistan och signeras. Om kontrollen medför upptäckten av en skada som kräver åtgärd, noteras detta i *Åtgärdslistan*. Likaså noteras slitage som bedöms kräva normalt underhåll i åtgärdslistan. Underhållsåtgärderna skall inte noteras som akuta utan istället vara underlag för planering av framtida insatser. Detta förklaras närmare under följande rubrik, 3.2.2 *Åtgärdslista*.

Checklistan och skadeinventeringen följer till största del samma upplägg. Rubrikerna *Byggnadsdel* och *Åtgärd* svarar mot varandra men inte *Kondition* och *Prioritet* som saknas i checklistan. Under dessa rubriker redovisas byggnadsdelens skick vid inventeringstillfället, vilket ligger till grund för åtgärder och prioritet och redovisas därför inte ytterligare i checklistan. Även indelningen av byggnaden i *Konstruktion*, *Exteriör*, *Interiör* och *Övrigt* följer skadeinventeringen. I checklistan finns en sammanfattning av de begrepp som används.

3.2.2 Åtgärdslista

Åtgärdslistan skall användas för att planera och genomföra åtgärder. De behov som upptäcks vid kontrollen enligt checklistan noteras på åtgärdslistan för att ge en bild av arbetets omfattning. På åtgärdslistan noteras såväl akuta behov som normala underhållsåtgärder. Under rubriken *Prioritet* anges om åtgärder skall vidtas akut, inom 1-3 år eller 3-5 år. Åtgärden kan även vara årligen återkommande och markeras då med ett Å.

Åtgärdslistan är, liksom checklistan, uppdelad i ett antal rubriker. Till skillnad från checklistan sammanfattas hela byggnaden under en lista för respektive byggnad. Den del som är aktuell för åtgärd noteras under *Byggnadsdel*. *Skada eller underhållsbehov* beskriver vad som skall åtgärdas. *Skadan noterad* berättar när noteringen gjordes. *Skadan noterad av* berättar vem som noterat skadan eller behovet. *Prioritet* beskriver inom vilken tid åtgärden skall utföras. *Myndighetskontakt* berättar om kontakt med berörd myndighet tagits för tillståndspliktiga åtgärder. *Föreslagen åtgärd* beskriver hur arbetet skall göras. *Åtgärd utförd av* berättar vem som gjort arbetet. *Slutbesiktning* berättar när arbetet avslutades. *Åtgärd besiktigad av länsmuseum* berättar om och när Stockholms läns museum besiktigat utfört arbete. I åtgärdslistan finns en sammanfattning av de begrepp som används.

Användningen av åtgärdslistan sker enklast genom att hela underhålls- och åtgärdsprogrammet tas med i arbetet. Skador och underhållsbehov som upptäcks vid kontroll enligt *Checklistan* noteras då direkt på åtgärdslistan. Handlar det om underhållsåtgärder skall dessa ej noteras som akuta. Endast skador bedöms kräva akuta åtgärder, vilka givetvis kan

innefatta långt gånget eftersatt underhåll. Underhållsåtgärder anges istället med den tid inom vilken åtgärden skall vidtas, det vill säga prioritet 2 eller 3. I listan anges vilken byggnadsdel som avses samt när noteringen gjordes, därefter skall åtgärder planeras och utföras innan de slutligen besiktigas och stryks från listan. Detta gäller såväl akuta behov som normala underhållsåtgärder. *Kom ihåg att det är viktigt att berörda myndigheter kontaktas vid åtgärder som kräver tillstånd!*

Beskrivningen av *Skada eller underhållsbehov* samt *Föreslagen åtgärd* skall hållas kort och summarisk, mer utförlig beskrivning görs i projekteringen och dokumentationen av arbetet.

Åtgärdslistans upplägg är avsett att skapa en tydlig historik över utförda och ännu ej utförda åtgärder vilket gör det möjligt att se vad som gjorts eller skall göras, när det gjordes och av vem. Använda listor skall således sitta kvar i pärmen för att fungera som referensmaterial. Kopior av ifyllda åtgärdslistor skall efter avslutade arbeten skickas till Stockholms läns museum, Stockholms läns hembygdsförbund, aktuell kommun samt Länsstyrelsen i Stockholm.

Kom ihåg att fotodokumentera byggnadsdelen såväl innan som under och efter utförda arbeten!

3.2.3 Check- och åtgärdslistornas tillämpning

Listorna är skapade för att fungera som ett verktyg i underhållet av hembygdsgårdens byggnader. Genom att rutinmässigt gå igenom checklistans poster erhålls en god överblick över behoven av åtgärder, vilket möjliggör planering av arbetet i god tid. Dessutom undanröjs potentiella problem som en konsekvens av eftersatta underhållsåtgärder genom rensning av hängrännor, nedklippning av gräs och sly med mera. Listorna är också avsedda att fungera som dokumentation av utförda arbeten, något som gör att uppföljningen blir enkel och oberoende av vem som för tillfället är ansvarig för hembygdsgårdens skötsel.

Ambitionsnivån på arbetet med underhålls- och åtgärdsprogrammet bör vara hög, men utan krav på professionell kunskap. Det viktiga är att upptäcka och notera skador och behov för att undvika framtida problem. Formuleringarna i åtgärdslistan skall hållas korta och direkta. Utförligare beskrivningar görs av fackmän i nästa steg då arbetsinsatserna skall projekteras.

3.3 UTFÖRANDE AV ÅTGÄRD

3.3.1 Rådgivning

Stockholms läns museum har som uppdrag att regionalt verka som rådgivande instans i frågor kring byggnadsvård. Rådgivningen är kostnadsfri vid ett första besök på museet men kan även göras per telefon beroende på omfattning. Detta är en möjlighet som väl bör utnyttjas i hembygdsföreningens arbete med underhållet av sina byggnader. I samband med utökade undersökningar av skador och behov enligt åtgärdslistan bör länsmuseum kontaktas för rådgivning. Museet kan även bidra med namn på företag med erfarenhet av kulturhistoriskt intressant bebyggelse då arbete skall utföras. Generellt bör länsmuseum ses som en tillgång och naturlig samarbetspartner i underhållsarbetet, med god inblick i allt från gårdens historik, lämpliga åtgärder och hantverkare till bidragsmöjligheter och lagstiftning.

Adress: Stockholms läns museum, Järnväggsgatan 25, 131 54 Nacka
Telefon: 08-586 194 00
Hemsida: www.stockholmslansmuseum.se

3.3.2 Projektering

Detta underhålls- och åtgärdsprogram är till för att på ett tidigt stadium upptäcka behovet av nödvändiga insatser. Avsikten är att arbetet ska kunna planeras i god tid för att säkra finansiering och ett tillfredställande resultat. God framförhållning krävs också då vissa arbeten är bygglovpliktiga, vilket innebär att kommunen måste kontaktas. Det samma gäller om byggnaden är byggnadsminnesförklarad, då måste tillstånd sökas hos länsstyrelsen. Vid åtgärdernas utförande måste lämplig fackkunskap anlitas för en komplett åtgärdsbeskrivning. Detta måste ske då synbara mindre skador kan dölja större och allvarligare skador som inte kan upptäckas utan mer omfattande undersökningar.

Stockholms läns museum har ett stort kontaktnät med hantverkare runt om i länet. Hembygdsföreningen bör alltid begära in referensobjekt från hantverkare som kontaktas för kommande arbeten. Det kan vara lämpligt att låta fler än en firma bedöma och beräkna de kommande arbetena eftersom olika firmor kan bedöma åtgärderna på skilda sätt. Av den anledningen kan även slutsumman variera. Det är viktigt att se på de beräknade arbetenas omfattning, tid, material och metoder, och väga in detta i slutsumman.

God byggnadsvård präglas av långsiktigt tänkande, rätt metoder och material samt respekt för byggnadens värden och historien den berättar. Tänk på att vissa arbeten, exempelvis fönsterrenovering, omläggning av spåntak, murningsarbeten och målning, ofta är av stort intresse för allmänheten. Utnyttja dessa tillfällen för att arrangera workshops där deltagarna får lära sig hantverket samtidigt som de gör en insats för hembygdsföreningen. Likaså kan det vara en möjlighet att hålla öppet hus där såväl hembygdsgården som hantverket visas.

3.3.3 Finansiering

Generellt bör alla arbeten föregås av en väl underbyggd kostnadsberäkning. Större arbeten kräver kanske även att bidrag söks samt att flera entreprenörer tillfrågas. För att möjliggöra eventuell finansiering från någon stiftelse, kommunen, länsstyrelsen, staten eller EU måste kostnadsberäkningen och planeringen av arbetet göras med god framförhållning. Viktigt i

dessas sammanhang är att samtliga kostnader tas med i beräkningen; etableringskostnader, resor, eventuella traktamenten, städning, el, vatten, eventuella tilläggsarbeten med mera. Kom ihåg att som uppdragsgivare är hembygdsföreningen skyldig att kontrollera att det aktuella företaget innehar F-skattsedel. När beslut har fattats om vilket företag som skall utföra arbetet skall betalningsvillkoren tydligt framgå.

Stiftelser

Medel avsedda för kultur finns att söka från olika stiftelser. Stiftelsernas tillgångar och regelverk styr storleken på de medel som går att söka, vilket innebär skiftande möjligheter till utdelning. Stiftelsernas regelverk styr även vad som går att söka medel för, vilket medför att endast vissa kan bli aktuella för hembygdsföreningen. Information om vilka stiftelser som finns samt vilka regler som gäller fås hos länsstyrelsen, telefon 08-785 40 00, eller på internet www.stiftelser.lst.se. Även Sveriges hembygdsförbund har uppgifter om stiftelser med möjlighet för hembygdsföreningen att söka medel från. Datum för sista ansökningsdag skiftar beroende på stiftelse.

Kommunala bidrag

Det finns inget gemensamt regelverk för hur bidrag till kommunernas föreningar skall fördelas, detta ansvar ligger på respektive kommun och ser därför olika ut. Bidragen är dock begränsade och delas oftast med övriga föreningar inom exempelvis idrotten. Uppdelningen av bidragen ser olika ut inom respektive kommun, men generellt prioriteras de löpande utgifterna såsom hyror, uppvärmning, underhåll, försäkringar, arrende, sophämtning, snöröjning, vaktmästeri etc. Bidrag till kostnadskrävande investeringar finns men dessa är starkt knutna till den ekonomiska situationen. För att få svar på rådande förutsättningar bör aktuell kommun kontaktas. Datum för sista ansökningsdag skiftar beroende på typ av bidrag.

Statliga bidrag

Länsstyrelsen har bland annat som uppgift att fördela medel för vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Dessa medel utgår från Riksantikvarieämbetet på central nivå och fördelas på landets länsstyrelser efter askande baserat på länets totala behov. Således konkurrerar hembygdsföreningen med privata fastighetsägare och föreningar över hela länet. Arbetet sköts av länsstyrelsens kulturmiljöenhet, som även ger information om förutsättningar och ansökan. Ansökan för vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse kan lämnas in under hela året. Länsstyrelsen har även som uppgift att fördela landsbygdstöd till områden utanför landets tätorter. Detta stöd är uppdelat på flera olika områden, avsedda att stödja odlingslandskapet såväl som landsbygdens övriga miljöer, vilket kan vara till gagn för hembygdsföreningen. Information fås hos länsstyrelsen.

Via Boverket är det möjligt att söka statliga medel för ickestatliga kulturlokaler och allmänna samlingslokaler. Dessa bidrag riktar sig mot standardhöjande reparationer, om- och nybyggnad, handikappanpassning med mera. Staten avsätter varje år en summa för ändamålet och ansökan skall lämnas in senast i september eller december beroende på bidrag. Mer information kan fås hos Boverket, telefon 0455-35 30 00, eller på internet www.boverket.se.

EU-medel

Olika program inom EU medför ekonomiska bidragsmöjligheter för hembygdsföreningen. Ansökan och kraven för att medel skall erhållas är dessvärre ofta omfattande vilket gör denna möjlighet betydligt mer komplicerad än övriga. Satsningarna är fleråriga och ger möjlighet till stora projekt som löper över 1-3 år. Information kan fås hos kommunens EU-samordnare eller länsstyrelsen. Datum för sista ansökan skiftar beroende på program.